ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
İLAHIYAT FAKÜLTESİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
HADİS ANABİLİM DALI

İslâm Dünyasında Hadis İnkârcıları ve Görüşleri

Hazırlayan
Mustafa Dönmez
(Seminer)
BURSA
1999-2000

Sünneti inkar fitnesinin ilk hicri üçüncü asırda ölmesine rağmen aradan yaklaşık on asır geçtik ten sonra hicri on üçüncü asırda oryantalistlerin gayelerine uygun olarak bu konuyu gündeme getirmeleri üzerine, İslâm dünyasında yeniden alevlendi. Bu defa ilk olarak İngilizlerin işgali altında bulunan Hindistan'da kendini gösterdi. Burada sünnet/hadis inkarcılığın öncülüğünü oryantalist Sprenger'in arkadaşı ve Kadyani'nin öncülerinden Seyyid Ahmed Han (1817-1898) yaptı.

Ahmed Han'ın İddiaları:

1. Hz. Peygamberin sözlerinin tamamı vahiy değildir.
2. Hz. Peygamber hayatındaki birçok olayı Peygamber olarak değil, devlet adamı sıfatıyla yapmıştır.
3. Yaptığı isler ve sözleri Peygamberlik fonksiyonu ile ilgili değildir.
4. Kütübi-Sitte'de birçok uydurma hadis vardır. Hadis kitaplarındaki sözler ravilere ait olup bunlar daha fazla, Müslümanların ilk birkaç kuşağın tarihi yaşantı ve düşüncelerin kaynağını içermektedir.
5. İlk devir hadis alimleri, hadis kaynaklarına giren uydurma rivayetleri fark edememişlerdir.
6. Vahye değil, akla bağlı bir hukukun kabul edilmesi, akla uygun olmadığı görülen hadislerin reddedilmesi ve akli esas alarak bir hadis tenkit ölçüsünün geliştirilmesi gerekir.
7. Keramet ve mucizelerden bahseden hadisler inkar edilmelidir.
8. Kur'an'a, tecrübeye ve akla ters olan bütün hadislerin atılması gerekir.
9. Kur'an'da diger Peygamberlere nispetle anlatılan mucizeler tevil edilmelidir.
10. Hadislerde Buhari'dekiler dahil, İslâm'ı ve Peygamberi lekeleyen yönler bulunmaktadır.
11. Zaman ve şartlar değişince Kur'an'ın yeniden yorumlanması gerekir.

- Ahmed Han hadis ehliyle mücadele etmek için ehli Kur'an ekolünü kurmuştur.

Mevlevi Cerağ Ali'in (1844-1898) İddiaları:

1. Hz. Peygamberin emir ve öğütleri gelip geçici bir özelliğe sahiptir.
2. Kütübi-Sitte'de Hz. Peygambere istinat edilen sözler genellikle uydurmadır. Bu hadislerle amel etmek, akla ve vicdana ters hareket etmektir.
3. Hz. Peygamber bir hukuk sistemi bırakmamış ve telkinde de bulunmamıştır. Medeni yada dinin herhangi bir esasini zamana bağlı olarak, Müslümanların kendilerinin koymasını istemiştir. 4. Hz. Peygamber zamanında uygulanan hukuk, Arapların hukuk kurallarını ihtiva eder. Buna bağlı olarak Hz. Peygambere atfedilen hukuki hadisler genelde uydurmadır.
4. Cihat hakkındaki ayetleri ya tevil yada inkar edilmelidir. Hz. Peygamberin cihatları, hücuma değil savunmaya yöneliktir. Cihat savaşmak değil gayret göstermektir.

- Hadislerin neredeyse tamamını veya çoğunu uydurma kabul eden Cerağ Ali, Seyyid Ahmed Han gibi isine gelen yerde hadisleri nakletmekten çekinmemiştir.
- Hindistan'da hadis inkar fitnesini körükleyenler: Nevvab Muhsinül-Mülk (1907), Eltaf Hüseyin Hali (1914), Seyyid Emir Ali (1920) ve Sibli Numani gibilerdir.

Ehli Kur'an Okulu:
Grubun ünlüleri şunlardır: Abdullah Çakralevi (1914), Ahmed Din (1936), Hafiz Muhammed Eslem Ceracpuri (1955) ve Gulam Ahmed Perviz (1985).

İddiaları:

1. Hz. Peygambere Kur'an'dan başka vahiy gelmemiştir. Onun görevi sadece Kur'an'i tebliğdir.
2. Kur'an yeterlidir. Peygamberin tefsirine ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla ona uymak gerekmez.
3. Sünnet ve hadisle amel etmek sirktir.
4. Hadisler Müslümanların birliğini yok etmektedir. Hadisler din değil, dinin tarihidir. Sahih hadis sadece Kur'an'a uygun olanıdır. Hadislerin Hz. Peygambere nispeti şüphelidir. Zan ifade eder din ise, zan üzere bina edilmez.
5. Kur'anda geçen Resul'e itaatten maksat idarecilere itaattir.
6. O'nun açıklamaları sadece kendi devri için geçerlidir. Bunlarla sadece o devirde amel edilebilir. Sonraki asırlarda bu uygulama son bulmuştur.

- Kur'an ehlinde bir birlik olması mümkün olmadığı için namazı iki, üç, dört, beş vakit olduğunu savunanlar vardır. Ayni şekilde zekat mallarının miktarı ve zekat şartları konusunda farklı görüşlere sahiptirler.
- İçlerinden bazıları, sahih hadisleri, bazıları da mütevatır hadislerin dışında kalanları inkar ederler. İçlerinden marjinal bir grup tamamını inkar eder.

Ehl-i Kur'an Hareketine Karşı Yazılan Eserler:

1. İftihar Ahmet Belhi: *Fitne-i Inkar-i Hadis Ke Manzar ve Pes Manzar* (Karaçi, 1954)
2. Muhammed İdris Kandehlevi: *Hücciyet-i Hadis*
3. Muhammed Davud Razi: *İslâm*
4. Muhtemim Muhammed Tayyib: *Ek Kur'an*
5. Musa Carullah Bigiyef (1874-1949): *Kitabü's-Sünne* (Ankara, 1999)

Pakistan'da Hadis İnkarcılığı:
Ahmet Perviz: Eserinin adi *Makam-i Hadis* (Lahor, 1953)

İddiaları:

1. Hz. Peygamberin görevi sadece Kur'an'i tebliğ etmektir.
2. Hz. Peygamber Kur'an dışında bir hüküm ortaya koyamaz.
3. Hukuki hadisler Kur'an'ın hükmü ile tezat halindedir.
4. Hz. Peygamberin söz ve fiillerini ihtiva eden hadis kitapları dinden bir parça değildir.
5. Hz. Peygamberin vefatından sonra bazi kimseler kendi özel istekleriyle bu hadisleri, yazılı vesikalardan değil. şifahi olarak toplamışlardır.
6. Beş vakit namaz ve kılınış sekli gibi mütevatır hadisler reddedilmelidir. Kur'anda sadece namazı dosdoğru kılınması emredilmektedir. Bunun sekli ise, devlet idaresine bırakılmıştır.
7. Kur'anda geçen salat kelimesi, Allah'ın emirlerine uymak anlamına gelir. Sadece belirli vakitlerde yapılan bir sekil olmayıp bütün hayat için geçerlidir.
8. Sünnet hukuk kaynağı değildir. (Pakistan Yüksek Mahkemesi Yüksek Hakimi Muhammed Safii'nin iddiasi)

- Ahmet Perviz ve Ehl-i Kur'an, Tulu İslâm dergisini çıkararak, orada sadece Kur'an'la yetinme fikirlerini islemişlerdir.

Pakistan'lı Sünnet Karşıtlarının Önde Gelenleri:

Abdullah Çakralvi (1870-1914), Mevlevi Ahmeddüddin Emratseri (1861-1936).
Mücadele: Mevdudi bu harekete karşı çıkmış ve bu konuda makale ve kitaplar neşretmiştir. Örneğin, 'Sünnetin Anayasal Niteliği' (İstanbul 1998). Ancak onun da Sünnet ve hadisle ilgili bazı menfi düşünceleri vardır.

Fazlür Rahman (1919-1988)
İddiaları:

1. Hz. Peygambere atfedilen hadisler azdır. Ancak genelde ibadetlere ilişkin hadisler, Hz. Peygambere aittir.
2. İlk dönemlerde hadislerin büyük bir kısmı, Hz. Peygambere ait olmayıp bu ilk nesillere aittir.
3. Hadisler aslında Nebevi Sünnetin yorumlanması sonucu oluşturulan canlı ve dinamik bir yapı arz eden yasayan sünnetin önüne senet zinciri eklenmek suretiyle Hz. Peygamber'e istinat edilmiş formülasyondan baska bir şey değildir. Hadis, genellikle çok kısa olan ve Hz. Peygamberin söyledikleri, yaptıkları, tasvip yada reddettikleri veya sahabelerin özellikle yasli olanları ve daha özel olarak ilk dört halife hakkında bilgi vermeyi amaçlayan bir haberdir.
4. Hadis, yasayan sünnetin sözlü bir şekilde yansımasıdır. Veya hadis, Nebevi öğretimin yorumlanmış ruhunu yasayan sünnet temsil etmektedir.
5. Yasayan sünnet ise, ilk Müslüman cemaatinin Hz. Peygamber modelinin ruhuna uygun olarak ortaya koyduğu tatbikattır. Ya söze dayanan takriri, yada yasayan gelenektir ki, bu da Hz. Peygamber'e dayanır.
6. Sahabe ve tabiinin davranışları da sünnet kapsamındadır.
7. Gayb hadisleri, belli bir gün ve yere işaret eden hadisler uydurmadır.
8. Kelamı, siyasi grup ve hizipleşmeyle ilgili ortaya çıkacak haberler uydurmadır.
9. Gelecekte ortaya çıkacak fitneleri bildiren hadisler uydurmadır.
10. Mucizelerden haber veren hadisler de uydurmadır.
11. Mehdi ve Mesih'ten haber veren, irade hürriyeti ve kaderden bahseden, faizle ribayi ayni gören siyasetle ilgili olan bütün hadisleri ve kıyamet alametlerini haber veren fiten hadisleri uydurmadır.
12. Dinden dönenin öldürüleceği, kelime-i tevhidi getirenin cennete gideceğini bildiren hadisler uydurmadır.
13. Sünnetin Kur'an gibi bağlayıcılığı yoktur.

- Fazlurrahman, hadislerin oluşan süreci diye bir gelişme varlığı tezini ortaya atmıştır.

Fazlurahman'a Göre İslâm Dünyasının Çıkış Yolu:

"Kur'an öğretisi ve nebevi sünnet, İslâm toplumunun karsılaştığı yeni faktörlerin ve etkileri karşılamak için cemaatin yasayan sünneti doğrultusunda yaratıcı bir biçimde alınıp yorumlandığı zaman, cemaatin ilk dönemiyle ilgili tarihinde bizler için güçlü yol gösterici ilkeler mevcuttur".

Mısır'da Sünnet İnkarcılığı Hareketi:

Mısır'da ilk olarak sünnetsiz İslâm sloganını ortaya atan Mirza Bakir'dir. Ondan etkilenen Tevfik Sidki (1929) adındaki bir tip doktoru 'İslâm Kur'an'dan ibarettir' diye bir makaleyi yazdı. Bunu *el-Menar* dergisinde yayınlatınca Mısır'da büyük tartışmalara sebep oldu. Makalesinde kendisi gibi düşünenleri 'Kur'ancılar' diye isimlendirdi.

Tevfik Sidki'nin İddiaları:

1. Hz. Peygamberin bütün yaptıkları ve söylediklerinin hiçbir bağlılığı yoktur veya sadece yaşadığı asırdaki insanları bağlar. Diğer insanlar ise, Kur'an'dan hüküm çıkararak ihtiyaçlarını giderirler.
2. Hz. Peygamberin yerleştirdiği hukuk sistemi, belli bir zamana mahsus hazırlık dönemi şeriatıdır.

- Hadis inkarcılarından biride, hicri 1350 yılında Mısır'da sünnetin tarihi ile ilgili bir kitap yayınlayan İsmail Ethem'dir. Buna göre, hadisin temelde varlığı kesin değildir.
- Mısır müftüsü Muhammed Abduh'ta sadece Müslümanların üzerinde ittifak ettikleri hadislerin kabul edilmesi, sünnet ve hadisin büyük bir kısmının reddedilmesinin gerekli olduğunu savunur.
- Mısır'da ilk olarak, sünnet etrafında ortaya konulmaya çalışılan şüpheleri derleyip toparlayarak bir kitap halinde neşreden ilk şahıs Mahmud Ebu Reyye'dir. Kitabini1958'de *Edvaun ale's-Sünneti'l-Muhammediye* ismiyle yayınladı.

Mustafa Siba'i, Ebu Reyye'nin bu eserindeki kaynaklarını söyle sıralar:

1. Mutezile imamlarından yapılmış nakilleri içeren bazı kitaplar.
2. Şii bağnazların kendi düşüncelerine yer vermiş oldukları kitaplar.
3. Müsteşriklerin kendi kitapları yani sıra, İslâm ansiklopedisine yerleştirdikleri görüşler.
4. Bazı edebiyat kitaplarında yer alan asilsiz hikayeler.
5. Uzun yıllar boyunca, yazarın zihninde dolasan kimi gizli düşünce ve gayeler.

Ebu Reyye'nin İddiaları:

1. Hadis külliyatında sahih diye isimlendirilen hadisler azdır.
2. Hz. Peygamberin ağzından çıktığı sekliyle nakledilip bize ulasan hadislerin sayısı da azlıktadır.
3. Sadece kısa hadislerin bazılarında nadiren aslına bağlı olarak kalmış, bir takım lafızlar bulunabilmektedir.
4. Sahih diye tanımladıkları nakledilen hadislerin sıhhati, aslında ravilerin nazarında olup, söz konusu nakillerin kendilerinde (metinlerinde) değildir.
5. Sünnet, Hz. Peygamber ve sahabe zamanında yazılmamıştır.
6. Ebu Hureyre hadis uyduran birisidir.
7. Hadislerin istenileni alma veya bırakma konusunda herhangi bir zorluğu veya günahı yoktur.
8. Mütevatır sünnet, ameli olan sünnetlerdir. Hadislerin tamamını içine alacak derecede sünneti onlara şamil kılmak, muhdes bir ıstılahtır.
9. Sahabeler birbirlerini tenkit ettikleri halde, cerh ve tadil alimleri onları tenkit ameliyesine tabi tutmamışlardır. Halbuki onlar masum değildirler.

10. Buhari ve Müslim'de iki yüzü aşkın garip ve fert hadisler vardır.

Ebu Reyye'nin Hileleri:

- Bilgi naklederken tek taraflı davranmış lehte ve aleyhte olan bilgilerden sadece fikri istikametinde olanlarını tercih etmiştir. Örneğin hadislerin kitabeti ve nehyi ile ilgili rivayetlerde sadece nehyeden hadisleri delil getirmesi gibi.
- Raviler hakkında bilgi veren ve biyografilerinin gerçek biçimde araştırıldığı kitaplar yerine, genellikle halk oturumlarında, eğlenmek için yazılmış hayal mahsulü kitaplara başvurmaktadır. - Sünnet gibi önemli bir konunun aleyhine bu kitaplardaki hikayelerden delil çıkarmaktadır.
- İslâm düşmanlarının yolundan giden batılıların uydurma araştırmalarının dış görünüşlerine kanar.
- İşine geldiği zaman uydurma dediği hadisleri delil olarak kullanır.

Ebu Reyye'ye yazılan Cevaplar:

El-Muallimi:
Abdurrezzak Hamza:
Muhammed Ebu Şehbe:
Mustafa Siba'i:
Siba'i, Nedevi ve Muhibuddin el-Hatib:

Muhammed Gazzali ve Hadis Inkârciligi:
Iddialari:

1. Kur'an'a ters düştüğü iddia edilen hadisler reddedilmeli.
2. Ahad haberler zan ifade ettiği için istidlalde delil değildir.
3. Şarkı ve türkü dinlemeyi haram kılan hadisler,
4. Hz. Peygambere sihir yapıldığını iddia eden hadisler,.
5. Hz. Musa'nın ruhunu almaya gelen melekle ilgili hadis,.
6. Ölü, ailesinin ağlaması üzerine azap olunur hadisi reddedilmelidirler.
7. Buhari ve Müslim'in bazı hadisleri illetlidir.
8. Hadislerin sadece isnadlarının değil, metinlerinin de nazari itibare alınarak yeniden yorumlanması gerekir.
9. Şarkıyla ilgili bütün hadisler sahih değildir.
10. Hadis, kesin ilmi, ya da tarihi hakikat ile çelişirse reddedilir. Çünkü bu çeşit hadisler zan ifade ederler. Kesin bilgi ise, zannı bilgiden önce gelir.

Muhammed Gazzali'ye Karşı Yazılan Eserler:

Cemal Sultan:
Abdurrahman Zuayter:
Selman Avde:
Rabi el-Methali:
Ebu Ishak el-Huveyni:

Ahmed Emin'in Hadis İnkârcılığı:
İddiaları:

1. Mütevatır hadisler yedi sayısını geçmez.
2. Hadisler, hafızalarda kalıp uzun müddet yazıya geçirilmediği için güven duyulmaz.
3. Hadisler, Hz. Peygamberin sağlığında bile uydurulmaya başlanmıştır.
4. Hz. Peygamberin döneminden sonraki dönemlerde hadislerin artma sebebi uydurma hareketinden kaynaklanmaktadır.
5. Şahıs, yer, kabile faziletleri ile ilgili bütün hadisler uydurmadır.
6. Muhaddisler, hadislerin metin tenkidini yapmamışlar. Hadislerin vakaya uyup uymadığı üzerinde durmamışlardır.
7. Hadisçiler cerh ve tadil kaidelerinde çok ihtilaf etmişler, dolayısıyla hadislere hüküm bina etmede ihtilaf edilmiştir.

- Ahmed Emin eserlerinde, Goldziher'in fikirlerini tamamen kabul edip kendi görüşleriymiş gibi takdim eder.

Mahmud M. Taha'nin İddiaları:

1. Hz. Peygamberin söz ve tasvipleri sünnet olmayıp şeriattır. Geçerliliği zamanla sinirlidir.
2. Şeriat sadece onun yaşadığı döneme hastır.

Türkiye'de Hadis İnkârcılığı:
Yasar Nuri Öztürk'ün Hadis İnkârcılığı:
İddiaları:

1. Otuz veya elli hadis dışında kalan hadisler uydurmadır.
2. Sahabe ve alimlerde dahil olmak üzere Kur'an'a sahip çıkmadıkları için suçludurlar.
3. Hz. Peygamberin vefatından sonra Kur'an devre dışı bırakılmıştır.
4. Kur'an'dan uzaklaşma hicri dördüncü yüzyılda meydana gelmiştir.
5. Kur'an'dan başka kaynak kabul etmek şirktir. Çünkü Kur'an dışında hiçbir kaynağın korunma garantisi yoktur.
6. Miraç hadisi çelişkilerle doludur.
7. Yazıyı emreden rivayetler uydurmadır.
8. Hadis diye yazılanlar Resulullah'ın sözleri diye ona isnad edilmiştir.
9. Hadisler hicri iki yüz yılından sonra yazıya geçirilmiştir.
10. Hadisler bağlayıcı değildir. Hüküm kaynağı da olamaz çünkü çelişkilerle doludur.
11. İki türlü sahabe vardır; a) Hz. Muhammed'in Sahabesi yani, inanmış olarak Peygamberi gören kimsedir. b) Allah Resulü Hz. Peygamberin Sahabesi yani, ruhani sevgiyle

Peygamberimizin gerçek kişiliğine dost olanlardır. İkinci tür sahabe birincisinden daha büyüktür.
12. Size iki emanet bırakıyorum hadisinde sünni çevreler, Allah'ın kitabi yanına sünnet kelimesini eklemişlerdir.
13. Orta namaz sabah namazıdır.
14. Adetli olan kadınlar namaz kılıp oruç tutabilirler.
15. Kadının sesinin haramlığı konusunda Kur'an ve sünnette delil yoktur.
16. İnsanlara sadece Kur'an ve mütevatır hadisler nakledilmelidir.

- Sünnete mişna tabirini kullanmaktan çekinmiyor.
- Görüşlerinde, genelde Ebu Reyye'yi taklit ediyor.
- Şimdiye kadar pek çok hadis aliminin uydurma dediği hadisleri isine geldiği zaman delil olarak kullanıyor. Ayrıca itibar edilmeyen kitaplardan nakiller yapıyor.
- Hadisleri inkâr ettiği halde esbab-ı nüzul'le ilgili rivayetleri nakletmekten çekinmiyor.
- Nakilde tahrif, sözlerinde çarpıtma görülmektedir.

Hayri Kırbaşlıoğlu ve Sünnet/Hadis İnkârcılığı:
İddiaları:

1. Sünnet problemlerin asil kaynağıdır.
2. Yapılan sünnet tanımları; 1. Sadece akademik ihtiyaçlara göre yapılmıştır. 2. Sünnetin toplumsal boyutundan çok ferdi boyutuna ağırlık verilmiştir. 3. Bağlayıcılık yönünden sünnet sınıflandırılmamıştır. 4. Kur'an, tanımların dışında bırakıldığı için bu tanımlar yetersizdir.
3. Ona göre Sünnet, "Hz. Peygamberin kendi döneminde İslâm toplumunu, akide, ibadet, teblig, eğitim, ahlak, hukuk, siyaset, ekonomi gibi çeşitli alanlarda; kısacası bireysel, toplumsal ve evrensel olmak üzere hayatin her alanında, yönlendirilip yönetmede Kur'an basta olmak üzere esas aldığı ilke ve prensipler bütününün oluşturduğu bir zihniyet ya da dünya görüsüdür".
4. Bize sadece, yasayan sünnet sahih olarak ulaşmıştır. Diğer hadislerin de tamamının uydurma olduğu söylenemez.
5. Hadislerin aklanmasında sadece isnad değil, metninin de göz önünde bulunduran sağlıklı bir metot uygulamak suretiyle aklanır.
6. Senet ve metin açısından sağlam olan hadislerin akaid dışında kullanmak mümkündür.

- Kırbaşlıoğlu görüşlerini net olarak maddeler halinde toplamıştır. Bunların bazılarını şöyle zikrediyor:

7. Hadisleri toptan kabule olduğu kadar, toptan redde de karşıyız.
8. Dinde otoritelerin görüşlerine değer vermekle birlikte onları mutlak doğru kabul etmiyor, onların eleştirilebilir olduklarına inanıyoruz.
9. Hadisleri eleştirmek, yada reddetmek, Hz. Peygamberi eleştirmek yada reddetmek değil, bu hadislerin ona nispetini eleştirip reddetmek demektir.
10. Sünnetin sadece bireysel boyuta indirgenmesi yanlıştır. Onun toplumsal ve evrensel boyutlarının bireysel boyutu tarafından gölgelendiğini bu sebeple bu iki boyutunu ön plana çıkarılması gerektiğini düşünüyoruz.

11. Sünnetin tamamının gayri metluv vahiy olduğuna dair görüşe katılmıyoruz. Bilakis sünnetin büyük bir kısmının Hz. Peygamberin Kur'an'a dayalı içtihatları olduğunu, vahiy tarafından zımnen tasdikinin, onların vahyi ürünü olduğu anlamına gelmeyeceğini savunuyoruz.
12. Sünneti – ve tabii Kur'an'ı – anlarken lafızcılığın asılıp, lafzın altında yatan ilkelere inilmesi ve bunların günün şartları içerisinde yeniden yorumlanması taraftarıyız.
13. Sonuç itibarıyla sünneti reddetmediğimizi, ancak sünneti anlamada başvurulan hadislere eleştirel ve seçmeci yaklaştığımızı açıkça vurguluyoruz.